

Ostaci crkve sv. Anė

Želimo li doznati nešto o povijesti ove Župe moramo se vratiti u 12. st. na područje Vukovarske županije.

Spomenuta županija je svoje ime dobila po utvrđenom gradu Vukovu koji je ležao na utoku Vuke u Dunav. Cijela županija, a posebno Vukovo kao centar županije, bila je matica moćnih feudalnih aristokrata i velikih obitelji koje su živo utjecale na cjelokupni razvoj Hrvatske i Ugarske. Župa je bila pod jurisdikcijom biskupa Pečuha. Zemlju u župi držale su svojim rukama mađarske porodice koje su ovamo doselile u dvije seobe (od 900-950. i od 1091-1094.g.). Ostatak zemljišta pripadao je županskom kraljevu gradu, a njime je raspolagao kralj. Ovu su zemlju na uživanje dobili ratari, pripadnici nemađarskog stanovništva. Među tim pojedincima razlikovale su se dvije grupe.

Prva grupa su bili vojnički organizirani jobagioni ("Jobagiones castrī"), koji su sačinjavali župsku četu vojnika. Jobagioni su bili dosta jaki jer je župa graničila s Bosnom i Srbijom i na toj granici je trebala uvijek spremna vojska. druga grupa stanovništva su bili čisti ratarski članovi. Međutim, početkom 13. st. kraljevi su počeli poklanjati posjede župskog grada s jobagionskim stanovništvom, plemićkim porodicama u nasljedno vlasništvo. Tako su se iz tih sitnih jobagionskih zemalja pored Vuke, Ervenice i Bosuta razvila tri velika vlastelinska imanja. Jedan od ta tri velika posjeda bio je i posjed benediktinskog samostana Svetog Duha na području današnjeg Nuštra. 1255. g. papa Honorije III posreduje u parnici između opata i monaha Sv. Duha (Sancti Spiritus de Wolko) na jednoj strani i viteškog reda sv. Ivana (krstonošaca), od kojih bi samostan Sv. Duha bio Parnica se vukla još od Honorijeve predšasnika pape Inocenta III koji je također, kako navodi u svom pismu pape Honorije, posredovao jednim pismom među spomenutim strankama. M. Pavić smatra da je ovo pismo papa Inocent III uputio 1216. g., tj. zadnje godine svoga pontifikata. Iz ovoga vidimo da su benediktinci, krstonošci bili neposredni susjedi. To nam daju zaključci i neki drugi podaci. I jedan i drugi red morao je svoja imanja dobiti od kralja iz jobagionske zemlje. Značajno je da benediktinci nisu taj svoj posjed dobili u jednom komadu, nego u četiri skupine na različitom zemljištu. Isti takav položaj posjedovanja vidimo i kod imanja Sv. Salvatora, koje se kasnije razvilo u posjeda krstonošaca. I kod ovoga posjeda pojedini dijelovi leže u četiri skupine to u neposrednoj blizini vukovskih benediktinaca. Iz ove činjenice zaključujemo da je to morala biti jedna donacija koja je isto zemljište razdjelila na dva dijela, jedan vukovskim benediktincima, a drugi krstonošcima. Krstonošci bi svoje posjede narednih godina na ovom području izgubili kako im se to dogodilo s njihovim velikim posjedom u Velikom Selu na području današnjih Mikanovaca.

Samostan Sancti Spiritus de Wolko (prijevak "de Wolko" dobio je po arhidakonatu gdje se nalazio) spominje se više dokumenata ovoga razdoblja. Tako bački Kaptol u Beču 1263. g. uređuje neke svoje posjede među međasnicima spominje i ovaj samostan. 1267.g. pečujski kaptol po odluci kralja Bele ustanovljuje među svojih posjeda koji su pripadali ubojici Stjepanu. 1311. g. imamo dokument kojem se mjesto nastanka navodi "kod samostana Sv. Duha", zatim dokument iz 1327. u kojem pred bosanskim Kaptolom udova Katarina zalaže jedan dio svoga posjeda. 1358. hrvatski i Ugarski kralj Ljudevit potvrđuje svoju povelju, izdanu 1347. glede nekih mlinova na Vuki, zatim dva dokumenta iz 1377. itd. U svim ovim dokumentima spominje se samostan Sv. Duha i neki njegovi posjedi. Posjed benediktinaca imao je svoje središte u samom samostanu koji je bio podignut na najljepšem i najpodesnijem položaju Donjega Povučja, na visokoj desnoj obali Vuke pored ušća Ervenice, na zemljištu koje je zbog svoje visine gospodarilo cijelom okolinom (100 metara apsolutne visine). Lokalitet se zove "Zidina". S jedne strane uska prodolica. Pored samostana bila je i crkva i sve su to benediktinci posvetili Duhu Svetom. Kad su ovamo došli na tom zemljištu izgleda da nije bilo jačeg naselja koje bi imalo svoje posebno ime, jer je cijelo to područje tek po samostanu dobilo irne. Od oblika "monasterium" postalo je "monoštor" ili "monuštor" od kojeg su starosjedioci hrvati napravili svoj oblik "monuštor" i taj se oblik zadržao sve do dolaska Turaka jer ga susrećemo u svim spomenicima diturskog vremena. Naglasak je stajao na srednjem slogu. Za vrijeme turskog gospodarstva slog je ispred naglasaka otpao i tako smo dobili oblik "nuštar"! Novo ime susrećemo već u 16. i 17. st. Oko samostana rano je nestalo kmetsko naselje. Izgleda da se nije razvilo baš uz sam samostan. nego nešto podalje na nižem tlu prema današnjem selu. U naselju se nalazila crkva sv. Nikole koju je pohodio i papin legat u kupljenju crkvenog poreza iz g. 1333-1335. U crkvi je župnikovao neki Dominik koji je porez uredno platio. Kada je sagrađena ova crkva sv. Nikole? Župska organizacija na ovom zemljištu provedena je u drugoj polovici 12. st. Spomenuti benediktinski samostan bi bio podignut prije župske organizacije, dakle oko 1150.g., ako ne i prije, jer se kod župske organizacije, ne osjeća dioba na samostane koji su na ovom području nekako u isto vrijeme bili podizani. Samostani su bili podijeljeni na principu arhidakonata, a osnivanje arhidakonata na području pečujске biskupije (kad je pripadala i Vukovska župa) povremeno je u prvom desetljeću 11. st., prije župske organizacije. Osim toga znamo da je samostan u Banoštru podignut oko 1150. godine, a taj je samostan bio ili uzrok podizanja ostalih samostana u okolini, ili je on osnovan već kao posljedica njihova postojanja.

Dakle, ako uzmemo da je samostan sagrađen oko 1150. godine, onda je crkva sv. Nikole podignuta oko 1201. godine, pošto su tu već neko vrijeme bili benediktinci. Papin legat ovo naselje naziva i Sveti Duh (Sanctus spiritus) po čemu možemo zaključiti da je osim imena Monuštar i ovo drugo ime bilo u upotrebi. Papin legat pokušao pokupiti crkveni porez i u samom samostanu Sv. Duha, ali mu ga opet nije htio dati i legat to u svojim računima izričito navodi. Zbog samostana i svoga položaja na prometnom zemljištu Monuštar je stjecao sve veću važnost, osobito kada je u XV. st. dobio zaštitu Gorjanskih. Naselje je raslo umnažajući se obrtnicima i trgovcima, tako da je i XV st. Monuštar bio podignut na stupanj trgovačko-obrtničkog mjesta.

Ovuda su prolazile državne ceste. Jedan je put iz Monuštra vodio u podravinu, drugi u Vukovu. Stoga su tu i održali veliki župski sajmovi na kojima su proglašavane važnije sudbene i upravne odredbe i odluke. Tu su sazivane i skupštine župskog plemstva, proglašavani ugovori različitih kaptola i pribrana carina. Najveći sajam bio je na Duhove. Veliki sajam održan je i poslije Miholja, a održani su i radovi polumjesečni sajmovi. Mjesto održavanja sajмова bilo je po svojoj prilici blizu samostana na ledini gdje se i danas održavaju sajmovi. Poradi važnosti i podesnosti položaja podignuta je s vremenom i tvrđava u blizini samostana.

No, benediktinci nisu dugo potpuno uživali svoj posjed na Donjoj Vuci. Već pri kraju prve polovice 14. st. cijelo imanje zajedno sa samostanom kralj je darovao plemiću Nikoli Berzete. Naslućuje se da je to učinjeno možda zbog nevjere vukovskih benediktinaca prema kralju Karlu Robertu u borbi što se tu, na tlu Vukovske županije, vodila za i protiv njega. U svakom slučaju benediktinci nisu tada uživali naklonost kralja, a to vidimo otuda što im nije dana pogodnost kakve jake plemićke obitelji, kao što su to kasnije bili Gorjanski. Berzete su se održali svega kroz tri generacije. U 14. i 15. st. u vrijeme velikih unutarnjih borbi za prijestolje Monuštar je opet stradao. I benediktinci, i posjednici Berzete stali su na stranu kralja Sigismunda, te su ih stoga okolni protivnici napadali i pustošili. U tom pustošenju u početku 15. st. samostan je skoro sasvim bio porušen, a uništene su i gospodarske zgrade i stoka na svim samostanskim i plemićkim imanjima. Protivnici su se na taj način svetili Gorjanskima koji su iza izumrlih Berzeta stekli ovaj posjed. Kada su u smirenim prilikama Gorjanski dobili patronatstvo nad benediktincima započeli su s obnovom samostana da bi 1422. redovnici ponovno ušli u samostan. Ovaj novi samostan bio je građen od kamena i velikih razmjera. Zauzimao je gotovo sav prostor na onoj visokoj ravnini što se uzdiže iznad Vuke. Pored samostana Gorjanski su podigli i veličanstvenu crkvu. Imala je oblik bazilike s tri lađe i dva tornja. Stajala je na samoj visokoj obali Vuke, te joj je i položaj povećavao ljepotu. Mjesto je znano po tome što je u blizini njezina crkvišta bila podignuta kapela, a 1810. i crkva sv. Ante. Gabrijel Bačić, veliki prepozit pečujski i Andrije Natali, župnik iz Njemaca posjećujući župu Vukovar 1729. godine, izvješćuje da je ta crkva bila jedna od najljepših u Slavoniji, gotskog stila, i da se može usporediti gotovo s bazilikom Sancta Maria Magiore u Rimu, da Slavonija "među tolikom Bogu posvećenim hramovima niti uzvišenijega kamenom, niti umijećem građevinskima ne broji".

1526. godine ovo područje pada pod tursku vlast. Ovo područje osvajala je jedna kolona koja je išla od Beograda preko Srijema na Osijek. S tom kolonom bili su i sam sultan Ibrahimpaša i njegovi najbliži suradnici.

Benediktinci su pred Turcima pobjegli, a Nuštar dijeli istu sudbinu kao i ostala naselja u ovim krajevima.

Kako je samostanska crkva bila građena od kamena i čvrste hrastove građe, kaniški paša Alija Sokolović poznavajući njenu izvrsnu građu htio je uzeti za svoje svrhe. 1610. godine od nuštarskoga spahije kupio je crkvu i poslao ljude koji su počeli tu ljepoticu. No, 40 okolnih katolika, videći ovo, otišli su kadiji u Vukovar i potuzili se na rušenje. Veliku ulogu oko spašavanja odigrao je i don Šimun Matković. Tako je crkva pretrajala tursko gospodarstvo. 1720. godine još je bila u dobrom stanju, samo joj krov nije bio više u redu. Oko nje su u vrijeme turskog gospodarstva stanovnici okolnih sela, zajedno s Nuštarcima, sahranjivali svoje pokojine.

No, što se dogodilo? 1726. godine ovu crkvu srušio je ondašnji vlastelin mađarskog porijekla, grof Maksimilijan Goasseau d Henef a njezinim kamenjem dao je sagraditi neke dijelove svoga dvora, crkvu u svome dvoru, kapelicu na mjestu porušene crkve i staju za krave. J. Brusztle na kraju izvješćuje o rušenju koje donose Bačić i Natali dodaje: "O tempora! O mores!" Sačuvali smo je od Turaka, a porušili su nam je Mađari. Bačić i Natali su još 1729. godine vidjeli ostatke svetišta i zidova na kojim su bile gotički oslikane slike svetaca. Potrudili su se i izmjerili dimenzije porušene crkve. Dužina joj je bila 42 orgije (74,76 m), a širina 18 orgija (32,04 m) (1 orgija= 1,78 m). Da bi zametnuo trag crkvi i samostanu pokušao je Goasseau primjeniti ime Nuštar u "Ivanici", no kako vidimo to mu nije uspjelo. Na Plemićevu dvoru nalazio se i jedan otpali benediktinac imenom Nifarije koji je bez ikijeg odobrenja i jurisdikcije vršio službu župnika. Bačić i Natali su se zato sukobili s Nifarijem, ali nisu postigli željenih rezultata. U bilješcima kanonskih vizitacija 1732 i 1754. godine se kaže da je crkva u plemićevu dvoru, koju je sagradio od kamenja benediktinske crkve, posvećena uzvišenju sv. Križa, s tri oltara, oslikana elegantnim slikarjima, a župničku službu vrši župnik franjevac. Franjevci su bili jedini Pastiri u tursko vrijeme, a i od 1687. pa sve do 1803. godine.

A što se dogodilo s benediktinskim samostanom? Spomenici katoličke organizacije za turskoga vremena ne spominju ga u popisu 1702. god. samo znaju da je u turskoga vremena nekad bio i vidjeli su se ostaci zdanja. Vjerojatno ga je porušio spomenuti Alija Sokolović koji je htio i crkvu porušiti, ali su mu vlasti to zabranile jer je crkva služila okolnim katolicima, a samostan je iza odlaska benediktinaca ostao nenastanjen i bez upotrebe. Crkva sv. Nikole je bez sumnje propala od zuba vremena, jer je Turci nisu dozvoljavali popravljati, a ni sami katolici nisu bili tome skloni jer su imali ljepšu i prostraniju samostansku crkvu Sv. Duha.

Od 1526. pa sve do 1691., iz turskog razdoblja, o Nuštru nemamo mnogo podataka. Pred dolazak Turaka Nuštar je imao 30-ak obitelji. Žitelji nisu pred Turcima bježali. Osjećao se jak utjecaj kalvina, ali se oni nisu uspjeli održati. Nuštar je pripadao jedno vrijeme pod župu Jankovci, a pod turskog namjesnika u Ivankovu.

Već od 1720. godine imamo više podataka. Sačuvano je dosta podataka zabilježenih prigodom kanonskih vizitacija.

1751. Nuštar postaje vlasništvo Šandora od Slavicza, da bi ženidbenim vezama 1808. prešao u ruke grofova Khuen de Belassi koji grade novi dvor. Od 1780. župa je pod jurisdikcijom đakovačkog biskupa.

